

Närdemokrati i dataåldern

- 8 AUG. 1971

Skall apparater som samlar in data i hemmen och centralt belägna datorer som tar in uppgifterna bli framtidens form av närdemokrati? D. v. s. en demokrati där gemene man direkt skall kunna uttrycka sina åsikter för överheten. Än så länge är sådana "hemterminaler" för dyra i anskaffning och det är kanske starka ord att påstå att

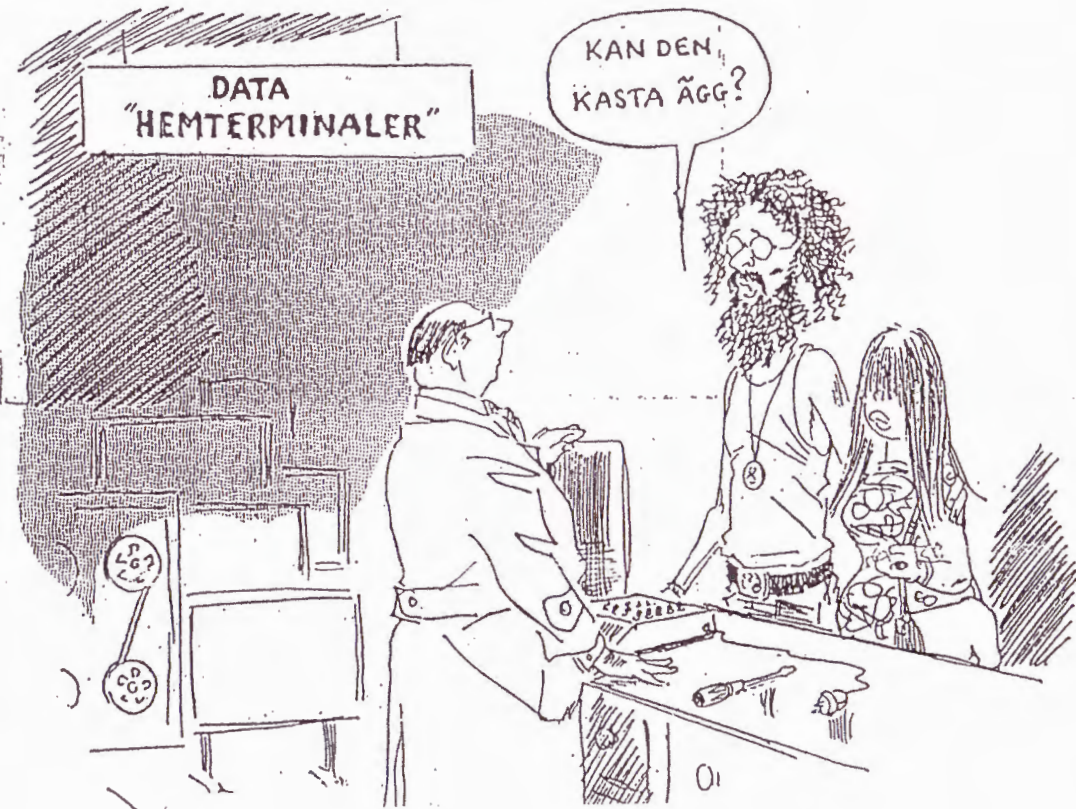
Vad som vill synas nödvändigt för att begrepp som närdemokrati, gräsrotsdemokrati, politisk flervägskommunikation m. m. ska få en realistisk innebörd, är förbättrade möjligheter för gemene man att kunna uttrycka åsikter. Diskussionen tycks emellertid knappast ha uppmärksammat att ett hjälpmedel existerar som kan få stor betydelse för dessa möjligheter. Det kan mycket enkelt definieras: Ett system av mer eller mindre centralt belägna datorer i direktkontakt med datainsamlade apparater i varje hem. Vi kan kalla dessa datainsamlare "hemterminaler". De kommer inte att se skräckinjagande ut. En knappsats på telefonen och, så småningom, ett tangentbord (av skrivmaskinstyp) på TV: är det hela. Och de behöver inte vara svårare att hantera än t. ex. en färg-TV är i dag.

Är det realistiskt att räkna med en sådan spridning av dessa terminaler att de kan komma till användning för att uttrycka t. ex. politiska åsikter? För det första kan vi svara att dyllika terminalsystem inte är tekniska utopier. De finns redan. Banker, flygbolag, resebyråer m. fl. arbetar intensivt med att vidareutveckla system

mokratiska apparat. Politiska val vart tredje år med höggradigt indirekt prägel, politiska partier med — för genomsnittsväljaren — suddiga gränser emellan, riksdagsmän som sällan har tid att söka upp sina väljare, tunga fackförbund som kämpar med att åstadkomma något reellt utöver att hålla ordning på sig själva, byalag o. d. som frenetiskt arbetar med att finna ett forum där deras åsikter kan visas upp, ett par folkomröstningar per decennium till vilkas utfall knappast hänsyn tas (jfr högertrafiken) m. m. Hur kunde demokratin fungera tillfredsställande i en sådan miljö? Svaret är väl att det kunde den inte, men man tager vad man haver.

Vi vet inte säkert när tekniska system blir verklighet som kan förbättra dagens situation. Att de kommer är emellertid utomordentligt sannolikt. Dessa hjälpmedel kommer då att aktualisera en rad principiella problem, som det finns skäl beakta i tid. Riskerna för övergrepp och manipulation från de styrandes sida — och kanske från storföretagens — är annars stora.

tekniska terminalsystem av sådan typ kommer antingen vi vill det eller inte, men tekniskt är det redan möjligt och ett klokt utformat system skulle fungera som ett viktigt hjälpmedel till bättre demokrati, menar fil. kand. TOMAS OHLIN

med direktkontakt mellan datorer och ett stort antal terminaler av TV-typ (än så länge i vårt land räknade i hundratal). Dessa terminaler utplaceras på de lokala kontoren, som därmed kommer i direktkontakt med vandra och/eller huvudkontoren. Därvid kan bl. a. data ur gemensamma register plockas fram och aktualiseras mycket snabbt.

För det andra kan hemterminaler användas för så många ändamål att de så småningom förmodligen blir en av de centrala investeringarna för den/de som sätter bo. Terminalsystemen kan användas för finansiella transaktioner, reseanordningar, bibliotekstjänst, datorstödd utbildning, kontakt med myndigheter (deklaration m. m.), inskaffande av upplysningar av de flesta slag. Användningsområdena är praktiskt taget obegränsade.

Än så länge är själva terminalerna för dyra för omfattande spridning. Rationellare industriell produktion i stora serier tillsammans med den ökande efterfrågan kommer dock att pressa priserna. Åtskilliga specialister menar att hemterminaler av TV-typ kommer att kunna göras till var mans egendom inom 15 år i industriländerna. Och telefoner med knappats, som kan användas för samma ändamål, kommer betydligt tidigare. Det kan vara dags att börja fundera över hur vi på bästa sätt ska använda oss av dessa systems stora möjligheter.

Med sådana system tillgängliga kommer vi nog att småle en smula åt vår nuvarande de-

Det kanske besvärligaste problemet rör tillhandahållandet av bakgrundsinformation till de alternativ, som vi ska yttra oss om. Uppenbart är att för att gemene man ska kunna ta ställning till problem från boendemiljö och utbildning till almarna i Kungsträdgården, så måste han förse med tämligen detaljerad information om möjliga alternativa ställningstaganden, och dessas konsekvenser. Hur ska vi kunna garanteras att denna information om alternativ blir opartisk och balanserad? Riskerna att vi blir utsatta för ledande frågor är stora. Och därmed skulle vi befinna oss i en än rankare skuta än i dag. Låt oss tänka oss följande terminalmeddelande.

"Vi beklagar att den bakgrundsinformation som lämnades i går förmiddag till terminalomröstningen om fällande av alla träd i Humlegården i Stockholm, vid efterkontroll har visat sig ensidig och därför vilseledande. Beslutet verkställdes emellertid i går kväll. Specialister undersöker nu möjligheterna att på 50 år få tillbaka trädbeståndet".

I frågor där de politiska partierna företräder olika meningar kan mångsidighet i bakgrundsinformation och frågeformulering något så när enkelt uppnås. Men i många frågor är det knappast partierna som bör agera. Vi eftersträvar ett vidare ösiktsspektrum.

Hur ska man då kunna trygga att informationen blir allsidig och frågorna inte ledande? Terminalsystemen kan här hjälpa till genom att ge möjlighet att insamla erfarenheter från ett antal "folk-

röstningar" på prov. Problemen behöver dock ingående diskuteras, och vi har ju några år på oss.

En fungerande demokrati önskar möjlighet för alla att yttra sig. Men är alla intresserade av almarna i Kungsträdgården? Vill alla yttra sig om allting? Det kan bli nödvändigt att begränsa antalet frågor och — i en del fall — gå efter statistiskt utvalda grupper av medborgare, som förmodas vara representativa. Vem garanterar den representativiteten av urval? En statistikernas högsta domstol?

Även den mest driftssäkra tekniska apparatur kan klicka. Ett sabotage mot det elektriska ledningssystemet eller — troligare — mot de bearbetande datorprogrammen, skulle kunna snedvräta resultaten. Här kan en kommande dataombudsman få en del att bevaka.

Kommer politikerna att vilja offra en väsentlig del av sin nuvarande funktion, nämligen att fatta de tunga avgörande besluten, till förmån för med-

borgarnas röst? Kommer de att nöja sig med att känna sig som byrådirektörer i åsiktsverket?

Emellertid finns många områden som inte lämpar sig för terminalomröstningar. Skattefrågor är ett. Urvalet av frågor som inte bör behandlas via dylika omröstningar får nog riksdagen göra. Men det blir massor av frågor kvar.

Inte bara att en utformning av frågor via dylika terminaler är intressant, frekvensen har självklart också stor betydelse. Låt oss tills vidare anta att ett begränsat system accepteras där frågor ställs ett par gånger per vecka. Kommer frågebesvararna att finna detta alltför krävande, och svarsfrekvensen att bli låg?

Ett kompromissalternativ mellan nuvarande och här ovan antydda system vore att t. ex. en gång i kvartalet medborgarna väljer något tiotusental representanter, som för den givna tidsperioden får fungera som folkets röst. Det bleve en ofta förnyad "mellaninstans" mellan folket självt och riksdagen.

Självyfallet skulle ett sådant system inte hindra kompletterande enstaka mera fullständiga folkomröstningar i utvalda frågor.

Det är kanske för starka ord att påstå att tekniska terminalsystem av ovan nämnd typ kommer antingen vi vill det eller inte. Vi har naturligtvis tillfälle att i tid hindra deras införande. Men önskemål kommer att vara starka på många håll att tekniken ska prövas, även om den de första åren ges mindre politiska uppgifter.

Ett klokt utformat system skulle kunna fungera som ett viktigt hjälpmedel till bättre demokrati, d. v. s. ökade möjligheter för människorna att påverka sina egna levnads- och arbetsförhållanden. Den extra kostnaden för ett selektivt system på prov skulle vara måttlig. Men uppenbarligen finns problem och risker. Det kan dock knappast vara skäl nog för att inte diskutera och analysera en verklig möjlighet till förbättrat "folkstyre".

TOMAS OHLIN

